

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
Кафедра політології і державного управління**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан факультету суспільних наук
 / Остапець Ю.О. /
«28» червня 2024 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ**

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність	052 Політологія
Освітня програма	Політологія
Статус дисципліни	Обов'язкова
Мова навчання	Українська

Ужгород 2024

Робоча програма навчальної дисципліни «**Етнополітологія**» для здобувачів вищої освіти галузі знань **05 Соціальні та поведінкові науки** спеціальності **052 Політологія** освітньої програми «**Політологія**».

Розробник: Зан М.П., доцент, кандидат історичних наук, доцент кафедри політології і державного управління

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні

кафедри політології і державного управління

протокол № 10 від «27» червня 2024 р.

Завідувач кафедри Ключкович А.Ю.

Схвалено науково-методичною комісією **факультету суспільних наук**

протокол № 10 від «27» червня 2024 р.

Голова науково-методичної комісії Попадич О.О.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	3-ий	4-ий
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин (для денної форми навчання): 3,3 аудиторних – 60 самостійної роботи студента – 60	5-ий	7-ий
	Лекції:	
	38	14
	Практичні (семінарські):	
	22	4
Вид підсумкового контролю: іспит	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усна	Індивідуальна та самостійна робота:	
	60	102

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни «Етнополітологія» є засвоєння студентами-політологами базових категорій сучасної етнополітологічної науки та усвідомленні ролі теоретичних знань для моніторингу та врегулювання сучасних етнополітичних проблем на національному та регіональному рівнях.

Відповідно до освітньо-професійної програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

1) загальних компетентностей:

- знання предметної області та розуміння професійної діяльності **(ЗК-01)**;
- здатність бути критичним і самокритичним **(ЗК-03)**;
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні **(ЗК-06)**;
- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя **(ЗК-07)**;
- здатність працювати у міжнародному контексті **(ЗК-08)**.

2) спеціальних (фахових, предметних) компетентностей:

- здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки **(СК-01)**;
- здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах **(СК-03)**;
- здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні **(СК-06)**;
- здатність презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень для фахівців та нефахівців **(СК-09)**;
- здатність аналізувати проблеми у сфері національної безпеки, здійснювати моніторинг соціально-політичної стабільності у прикордонних регіонах **(СК-10)**;
- здатність розробляти механізми протистояння політичним ризикам, упереджувати виникнення конфліктних ситуацій у поліетнічному середовищі **(СК-11)**.

Крім того, вивчення вказаної нормативної навчальної дисципліни дозволить здобувачу вищої освіти у подальшому орієнтуватися в проблематиці основних тенденцій розвитку сучасних етнополітичних процесів; використовувати отримані знання при вирішенні професійних завдань; вміти давати оцінку суб'єктам етнополітики, зокрема етнополітичним партіям, громадським організаціям етнічних меншин; готувати повідомлення, виступи, наукові статті на вказану проблематику.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Етнополітологія» є опанування таких навчальних дисциплін (НД) освітньої програми (ОП):

ОК 07	Сучасна зарубіжна політологія;
ОК 08	Політична географія і геополітика;
ОК 11	Загальна теорія політики;
ОК 14	Політична конфліктологія;
ОК 17	Політичні системи сучасності;
ОК 31	Методологія політичних досліджень.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньо-професійної програми «Політологія», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (РН):

Програмні результати навчання	Шифр РН
<i>розуміти</i> предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності;	РН-01
<i>вміти</i> критично мислити у сфері професійної діяльності;	РН-03
<i>розуміти</i> історію, закономірності та етапи розвитку предметної сфери політології, знати її цінності та досягнення;	РН-07
<i>вміти</i> використовувати базовий категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки;	РН-08
<i>вміти</i> описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах;	РН-10
<i>вміти</i> аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні;	РН-13
<i>презентувати</i> результати теоретичних і прикладних досліджень фахівцям і широкій аудиторії, засобам масової інформації, експертам з інших галузей знань;	РН-16
<i>знати</i> теоретичні, методологічні і практичні аспекти здійснення аналізу соціально-політичної стабільності у прикордонних регіонах;	РН-17
<i>уміти</i> розробляти комплексні заходи, пропозиції та рекомендації з метою упередження виникнення конфліктних ситуацій у поліетнічних регіонах;	РН-18
<i>вміти</i> визначати національні пріоритети та інтереси України, з урахуванням безпекової складової в умовах викликів, ризиків і загроз, у тому числі зовнішніх.	РН-19

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Етнополітологія»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр РН
<i>розуміти</i> об'єкт, предмет і завдання етнополітики, зміст основних етнополітологічних категорій;	РН-01
<i>вміти</i> критично оцінювати сутність нагальних проблем етнонаціональної політики держав світу, зокрема України, в контексті сучасних досягнень етнополітичної науки;	РН-03
<i>розуміти</i> зміст базових теорій етносу (пасіонарна, дуалістична, інформаційна, системно-статистична) та концепції етнічності (примордіалізм, конструктивізм, інструменталізм);	РН-07
<i>вміти</i> класифікувати етнонаціональні спільноти світу географічними, расово-антропологічними, релігійними та етнолінгвістичними критеріями;	РН-08
<i>вміти</i> виявляти специфіку реалізації емпіричних моделей етнополітики (расова, асиміляційна / інтеграційна, мультикультурна);	РН-10
<i>вміти</i> розрізняти механізми формування національних держав та етнополітичного менеджменту в національно-територіальних і національно-культурних автономіях унітарних країн, різних моделях федеративних і конфедеративних утворень;	РН-13
<i>презентувати</i> фахову політологічну оцінку етнополітичної ситуації в конкретній країні світу;	РН-16
<i>знати</i> політико-правові аспекти формування етнополітичної стабільності у прикордонних регіонах у контекстах міжетнічної взаємодії та політизації етнічності;	РН-17

уміти розробляти стратегії етнополітичної деплюралізації та етнополітичної інженерії в конкретно визначеному етнонаціональному просторі;	PH-18
вміти визначати національні пріоритети та інтереси України, з урахуванням етнополітичної безпекової складової, зокрема в умовах сучасних ризиків і загроз політизації етнічності, викликів етносепаратизму.	PH-19

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- іспит;
- аналітичний реферат / есе;
- колоквіум;
- презентація результатів виконаної індивідуальної роботи студента.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: виступ на практичних (семінарських) заняттях, написання аналітичного реферату / есе.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний іспит.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання на практичних (семінарських) заняттях та індивідуальна робота студента			Модульна контрольна робота	Сума
T4	T7	Індивідуальне завдання	50	100
20	10	20		

T5, T6 – теми

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання на практичних (семінарських) заняттях та індивідуальна робота студента						Модульна контрольна робота	Сума
T8	T10	T12	T13	T14	Індивідуальне завдання	50	100
5	5	5	7	8	20		

T10, T12 – теми

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	2	30	5	30
Реферат / есе (аналітичне завдання)	1	20		
Колоквіум / анотація			1	20

наукових статей				
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом	7	100	6	100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи.

До модульної контрольної роботи допускаються всі студенти. Вона складається з трьох запитань описово-аналітичного характеру.

Перше запитання покликане оцінити знання з тематичної проблематики відповідного модулю, яка надавалася на лекціях і обговорювалася на семінарських заняттях. Залежно від обсягу, послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, перше запитання модульної контрольної роботи максимально може бути максимально оцінене *10-ма балами*.

Друге запитання має на меті оцінити розуміння класифікацій етносів світу, основних тенденцій розвитку сучасних етнополітичних процесів, реалізації основних моделей етнополітики, інституційних засад державної етнонаціональної політики тощо. Залежно від послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, друге запитання модульної контрольної роботи максимально може бути максимально оцінене *15-ма балами*.

Третє запитання модульної контрольної роботи має творчо-аналітичний характер. Залежно від обґрунтованості аргументів і суб'єктивних висновків студента з визначеної проблематики, третє запитання модульної контрольної роботи максимально може бути максимально оцінене *25-ма балами*.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю.

Відповідно до «*Положення про порядок та методичку проведення семестрових (курсових) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті*» (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання студентів оцінюються як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує студент, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку « добре» (82-89 балів, В) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;
- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує студент, який:

- в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;

- вмiє порiвнювати, узагальнювати, систематизувати iнформацiю пiд керiвництвом викладача, в цiлому самостiйно застосовувати на практицi, контролювати власну дiяльнiсть;
- опанував навчально-програмовий матерiал, успiшно виконав завдання, передбаченi програмою, засвоїв основну лiтературу, яка рекомендована програмою;

оцiнку «задовiльно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матерiал в обсязi, необхідному для подальшого навчання i використання його у майбутнiй професiї;
- виконує завдання непогано, але зi значною кiлькiстю помилок;
- ознайомлений з основною лiтературою, яка рекомендована програмою;
- допускає на заняттях чи екзамени помилки при виконаннi завдань, але пiд керiвництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцiнку «задовiльно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володiє основним навчально-програмовим матерiалом в обсязi, необхідному для подальшого навчання i використання його у майбутнiй професiї, а виконання завдань задовольняє мiнiмальнi критерiї. Знання мають репродуктивний характер.

оцiнка «незадовiльно» (35-59 балiв, FX) – виставляється студенту, який:

виявив суттєвi прогалини в знаннях основного програмового матерiалу, допустив принциповi помилки у виконаннi передбачених програмою завдань.

оцiнка «незадовiльно» (35 балiв, F) – виставляється студенту заочної форми навчання, який:

- володiє навчальним матерiалом тiльки на рiвнi елементарного розпiзнавання i вiдтворення окремих фактiв або не володiє зовсiм;
- допускає грубi помилки при виконаннi завдань, передбачених програмою;
- не може продовжувати навчання i не готовий до професiйної дiяльностi пiсля закінчення унiверситету без повторного вивчення даної дисциплiни.

При виставленнi оцiнки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру.

Таблиця вiдповiдностi оцiнок за рiзними шкалами

Оцiнка за 100-бальною шкалою	Оцiнка ЄКТС	Оцiнка за національною шкалою	
		диференцiйована	недиференцiйована
90 – 100	A	вiдмiнно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовiльно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовiльно з можливiстю повторного складання	незараховано з можливiстю повторного складання
0-34	F	незадовiльно з обов'язковим повторним вивченням дисциплiни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисциплiни

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЕТНОПОЛІТОЛОГІЇ

ТЕМА 1. ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ ЯК НАУКА

Предметна сфера етнополітичної науки. Дослідження «національного питання». Вивчення політичної сфери життя етнічних спільнот. Студії Джозефа Ротшильда. Об'єкт і предмет етнополітологічних досліджень. Структура етнополітології за Олексієм Картуновим. Формування етнополітології як науки та навчальної дисципліни в Україні.

Інформаційна база етнополітики. Дані державної та відомчої статистики. Переписи населення. Архіви відділів органів державної реєстрації актів цивільного стану. Законодавчі та нормативні акти. Документи формальних і неформальних структур (політичних партій, громадських організацій та рухів). Матеріали засобів масової інформації (преса, радіо, телебачення, Інтернет-ресурси). Біографії політичних лідерів.

Сучасні етнополітологічні бази даних. Проблематика етнічних меншин (*Minorities at Risk* Університету Меріленда; *Ethnic Regional Autonomies Database* Пермського університету). Проблеми функціонування етнічних режимів (*Regimes of Ethnicity* турецького Університету Коч). Питання доступу етнічних груп до влади (*Ethnic Power Relations* Швейцарської вищої технічної школи в Цюриху).

Інтерактивні етнополітологічні бази та проєкти. *CASCON (Computer-Aided System for analyzing International Conflicts)* Університету Массачусетса. Програмне забезпечення для просторового аналізу. Програми *QGIS*, *GeoDa* та «етнічний» розділ *Harvard World Map*.

Принципи та методи етнополітологічної науки. Принцип наукового плюралізму. Цивілізаційний принцип. Принцип гуманізму. *Політологічні методики.* Критичний метод. Метод порівняльного аналізу. Метод дослідження випадку (case study). Біхевіористський метод. Метод моделювання. Метод «аналізу втрат і надбань». Системний метод. *Соціологічні методики.* Спостереження. Анкетування. Інтерв'ю. Тестування. Шкала соціальної дистанції Емори Богардуса. Дискурс-аналіз. Івент-аналіз. Контент-аналіз.

Етнополітологічні індекси. Індекс етнолінгвістичної фрагментованості / фракціоналізації. Індекс етнополітичної нестабільності. Індекс сегрегації етнічних груп. Індекс концентрації етнічних груп. Модель конгруентності політико-адміністративних та етнічних кордонів.

Функції етнополітології. Теоретико-пізнавальна функція. Методологічна функція. Критична функція. Світоглядна функція. Інтегративна функція. Функція моделювання. Прогностична функція. Прикладна функція.

ТЕМА 2. КОНЦЕПЦІЇ ЕТНІЧНОСТІ

Поняття «етнос» та «етнічність». Еволюція дефініції «етнос». Терміни «етнік», «етнічна група», «етнічна ідентичність». Специфіка розуміння поняття «етнічність» в англомовній науковій традиції. Визначення дефініції «етнічність» Фредеріком Бартом. Проблема впровадження поняття «етнічність» у вітчизняній науці.

Пасіонарна (енергетична) теорія етносу. Запозичення ідей Сергія Широкогорова та Володимира Вернадського у творчій спадщині Лева Гумільова. Етнос як «біофізична реальність». Енергетичне пояснення етногенетичних процесів. Пасіонарність як базова характеристика етнічних спільнот. Принцип компліментарності. Етнос як система дискретного типу.

Соціальні теорії етносу. Співставлення теорії етносу з марксистським чергуванням суспільно-економічних формацій у радянському суспільствознавстві. Дуалістична теорія етносу Юліана Бромлея. Терміни «етнікос» та «етносоціальний організм». Інформаційна теорія етносу. Праці Миколи Чебоксарова та Сергія Арутюнова. Комплекс інформаційних зв'язків. Мезоструктура етносу. Кола внутрішнього спілкування. Системно-статистична теорія етносу.

Студії Геннадія Маркова та Володимира Піменова. Внутрішня композиційна структура етносу. Виділення компонентних характеристик етносів. Спільне та відмінне у варіаціях соціальної теорії етносу.

Примордіалістські концепції етнічності. Термін «примордіальні зв'язки». Природно-еволюційний варіант примордіалізму. Праці П'єра Луї ван ден Берге. Непотичні зв'язки як основа етносу. Еволюційно-історичний варіант примордіалізму. Спільність території та мови як найважливіші засади формування етносів. Переніалізм. Дослідження Ентоні Дейвіда Сміта. Основні характеристики етносу-нації.

Інструменталістська концепція етнічності. Причини виникнення інструменталізму. Студії Джоан Нейджел і Сьюзан Олзак. Ситуативна, мобілізована етнічність. Ототожнення етносів із групами інтересів та соціальними групами. Політичні фактори «виникнення» етнічних груп.

Конструктивістська концепція етнічності. Спроба поєднання примордіалізму та інструменталізму. «Уявлені спільноти» Бенедикта Андерсона. Праці Ернеста Гелнера та Еріка Гобсбаума. Конструювання етнічних груп. Поширення ідей конструктивізму в Російській Федерації. Дослідження Валерія Тішкова. Пропагування ідей «громадянства-нації». Ідеологема «дрейфу етноідентичності».

ТЕМА 3. ЕТНІЧНА ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Основи етнічної ідентичності. Раса. Релігія. Мова. Етнічна територія. Традиційне господарство. Побут. «Національна» кухня. Шлюб і родина. Специфіка вербальної та невербальної лексики. Ендоетноніми та екзоетноніми. Компліментарність як відчуття взаємної «симпатії» членів етнічної групи. Ендогамія як фактор стабілізації етнічних спільнот. Асиміляція. Маргінальність.

Концепція «центральної зони» етнічної культури. Дослідження Світлани Лур'є. «Метомарфози традиційної свідомості» (1994). «Історична етнологія» (1997). «Імперія як доля» (2012). Етнічні константи підсвідомості особи. Локалізація джерела зла. Локалізація джерела добра (образ себе, заступника). Уявлення про спосіб дії, за якого добро перемагає зло.

Типи етнічної ідентичності. Нормальна (модальна) ідентичність. Етноцентрична ідентичність. Етнодомінуюча ідентичність. Етнічний фанатизм. Етнічна індиферентність. Етнігілізм (космополітизм). Амбівалентна ідентичність.

Національна ідентичність та її виміри. Концепція Монсеррат Гібернау. «Ідентичність націй» (2007). Психологічний вимір. Культурний вимір. Історичний вимір. Територіальний вимір. Політичний вимір.

Формування та виклики національній ідентичності. Поширення образу єдиної нації. Символи та ритуали. Розвиток інституту громадянства. Створення спільних ворогів. Зміцнення національної системи освіти та масмедіа. Конфронтація, конкуренція і діалог культур. Національна ідентичність та громадянство. Пошук нових спільних ворогів. Засоби масової інформації та освіта.

ТЕМА 4. СВІТОВИЙ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИЙ ПРОСТІР

Історичні особливості формування сучасної етнічної картини світу. Етногенетичні процеси в минулому. Зростання чисельності народонаселення. Масові міграційні процеси. Велике переселення народів. Завоювання арабів. Вплив монголо-татарської інвазії. Роль великих географічних відкриттів. Рухливість етнічних територій у добу Середньовіччя та Модерного часу. Етнодемографічні зміни в ХХ – на початку ХХІ ст.

Географічна класифікація народів світу. Народи Австралії та Океанії. Меланезія. Мікронезія. Полінезія. Народи Азії. Східна, Південно-Східна, Південна, Центральна, Південно-Західна Азія. Народи Америки. Північна, Південна Америка та Мезоамерика. Народи Африки. Північна, Східна, Центральна, Західна та Південна Африка. Народи Європи. Західна, Північна, Південна, Південно-Західна, Центральна, Східна та Південно-Східна Європа.

Расово-антропологічна класифікація народів світу. Поняття «раса». Моноцентризм.

Поліцентризм. Негроїдна (африканська) велика раса. Австралоїдна (океанійська) велика раса. Європеїдна (євразійська) велика раса. Монголоїдна (азіатсько-американська) велика раса. Контактні раси. Перехідні та змішані раси.

Релігійна класифікація народів світу. Вірування. Тотемізм. Магія. Фетишизм. Анімізм. Ранні форми релігії. Шаманізм. Політеїзм. Генотеїзм. Національні релігії. Юдаїзм. Індуїзм. Зороастризм. Джайнізм. Сикхізм. Конфуціанство. Даосизм. Синтоїзм. Світові релігії. Буддизм. Хінаяна. Махаяна. Ламаїзм. Дзен-буддизм. Християнство. Католицизм. Православ'я. Протестантизм. Неопротестантизм. Іслам. Сунізм. Шиїзм. Ваххабізм. Секти зейдистів, друзів, алавітів та ін. Відродження етнічних релігій в сучасній Європі. Друїдизм. Одінізм. Еллінізм. Мітраїзм. РУНвіра та Рідна Віра (Україна).

Етнолінгвістична класифікація народів світу. Принципи генеалогічної класифікації мов. Формування мовних сімей. Індоевропейська сім'я етносів і мов. Семіто-хамітська сім'я етносів і мов. Картвельська мовна сім'я. Північно-кавказька мовна сім'я. Дравідська мовна сім'я. Уральська мовна сім'я. Алтайська мовна сім'я. Чукотсько-камчатська мовна сім'я. Ескімосько-алеутська мовна сім'я. Сіно-тибетська мовна сім'я. Австроазіатська мовна сім'я. Паратайська мовна сім'я. Австронезійська (малайсько-полінезійська) мовна сім'я. Андаманська мовна сім'я. Папуаська мовна сім'я. Австралійська мовна сім'я. Нігеро-кордофанська мовна сім'я. Ніло-сахарська мовна сім'я. Койсанська мовна сім'я. Мови індіанців Америки. Ізольовані мови народів світу.

ТЕМА 5. ЕТНІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ, ПОЛІТИЗАЦІЯ ЕТНІЧНОСТІ ТА ЕТНОПОЛІТИЧНА МОБІЛІЗАЦІЯ

Етнізація політики. «Летаргічний сон» етнічності (Олександр Тевдой-Бурмулі). Латентний формат етнічності (Петро Осколков). Передумови етнізації політики. Економічний чинник. Демографічний фактор. Геополітичний формат етнізації політики. Форми етнізації політики. Етноторіальні кордони. Етностатусне громадянство. Етнопартійне будівництво. Етнократія.

Політизація етнічності. Діалектика процесів глобалізації та етнічного ренесансу на сучасному етапі. «Етнічний парадокс сучасності». Фактор ланцюгової реакції. Суперечливість політизації етнічності. Субетнічні/етнографічні спільноти та їх політизація на початку ХХІ ст. «Невизнані корінні народи» / «нові меншини» в Центральній-Східній Європі (моравці, сілезці, кашуби, виру, жемайти, латгальці, секеї, чанго, карпатські русини та ін.). Етнонаціоналізм як форма політизації етнічності. Етапи політизації етнічності (Джозеф Ротшильд). Самозапевнення етнічної групи. Стимулювання щодо зацікавлення групи своєю історією та культурою. Створення організацій. Громадська та політична активність етнічної групи.

Етнополітична мобілізація. Фактори етнополітичної мобілізації. Невдоволення етнічної групи своїм статусом. Матеріальні та нематеріальні ресурси. Цілеспрямовані дії етнополітичних еліт і лідерів. Економічні чинники етнополітичної мобілізації (Сьюзан Олзак і Джоан Нейджел). Урбанізація соціуму. Індустріалізація. Економічний розвиток периферійних регіонів. Мобілізація мас. Складові «етнічного ризику» (Зинаїда Сікевич). Етнічний склад території. Наявність етнотериторіальних претензій. Порушення прав людини за етнічною ознакою. Прагнення анклавної меншини до національно-державного самовизначення. Етнокультурні та етноконфесійні відмінності сусідів. Курс на побудову національної державності в умовах поліетнічності. Етапи етнополітичної мобілізації (Чарльз Тіллі). Змагальна політика та вимоги громадських рухів. Конструювання та винищення традиції. Політизування етнічної/національної спадщини. «Етнічне очищення». Фази етнополітичної мобілізації (Мирослав Грох). Досвід національних рухів Східної Європи. Фаза «А» (академічна). Фаза «В» (культурницька). Фаза «С» (політична).

ТЕМА 6. НАЦІЯ І НАЦІОНАЛІЗМ

Теорії нації. Етимологія поняття «нація». Психологічне обґрунтування терміну нація Ернестом Ренаном. Консервативне трактування нація» лордом Актоном. Расовий підхід щодо

«нації» у Жозефа Артюра де Гобіно. Інтерпретація категорії «нація» Максом Вебером. Поняття «нація» в трактовці «австро-марксистів» (Карл Каутський, Отто Бауер, Карл Реннер). Ленінська теорія нації. Визначення категорії Йосипом Сталіним. «Національне питання» в СРСР та ідея «радянського народу». Розмежування категорій «нація», «громадянство» та «суспільство», «державна». Комунікативна теорія нації Карла Дойча. Поняття «компліментарність». Етатистська теорія нації. Підхід Ентоні Гіденса. Етніцистська концепція нації. Ознаки нації за Ентоні Смітом. «Інструменталістська» теорія нації. Дослідження Еріка Гобсбаума, Ернеста Гелнера та Бенедикта Андерсона.

Типології нації. Типологія націй за Георгом Гегелем. «Історичні» та «неісторичні» нації. Дискусія з приводу типології Георга Гегеля. Типологія націй за Фрідріхом Майнеке. Історичний критерій дихотомії «культурні – політичні нації». Доповнення типології у підходах Ярослава Крейчі та Вітешлава Велімска. Повномасштабні, політичні, етнічні нації, етнічні групи. Типологія націй Г'ю Сеттона-Вотсона. «Нові» та «старі» нації. «Перехідні» нації. Відносність та модифікації типологій націй.

Теорії націоналізму. Етимологія поняття «націоналізм». Ідея Тома Нейра про «фольклор націоналізму». Націоналізм як міфологія. Детерміністський міф. Націоналізм як доктрина. Концепція Ентоні Сміта. Модернізаційна версія націоналізму Ернеста Гелнера. «Національне питання» в працях Карла Маркса, Володимира Леніна, Карла Каутського, Карла Реннера, Отто Буера та Йосипа Сталіна. Неомарксистські трактовки націоналізму. Аналіз «внутрішнього колоніалізму» Тома Нейра. «Винахід традиції» Ернеста Гобсбаума. «Уявлені спільноти» Бенедикта Андерсона. Консервативна версія націоналізму. Витоки традиції. Ідеї лорда Актона. «Націоналізм» (1960) Іліє Кедурі. Портрет націоналіста у світлі психології. Висновки «берклійської групи» дослідників націоналізму. Вияви націоналізму в релігійному фундаменталізмі, фашизмі, комунізмі, сектантстві тощо. Співвідношення понять «націоналізм», «нацизм» і «фашизм». Націоналізм та расизм. Суспільно-політична практика апартеїду. Ідеологія негритуду (Африка). Расистські ідеї та практика на сучасному етапі.

Типології націоналізму. Типологія націоналізму Карлтона Гейза. Класифікація націоналізмів за Гансом Коном. Типологія націоналізму Ліі Грінфелд. Історичні типології націоналізму. Фази націоналізму за Луїсом Снайдером. Історико-хронологічна типологія націоналізму Г'ю Тревора-Ропера. Соціологічні типології націоналізму. Типологія Луїса Віртса. Гегемоністський націоналізм. Партикуляристський націоналізм. Маргінальний націоналізм. Націоналізм меншин. Типологія Костянтина Симонс-Симоналевича. Націоналізм більшостей та меншостей. Націоналістичні рухи. Рухи меншин та визвольні рухи. Типологія націоналізму Ентоні Сміта. Етноцентричний та поліцентричний націоналізм. Типологія націоналістичних рухів. Антиколоніальні, інтеграційні, сепаратистські, діаспорні, іредентистські, глобалістські (пан-) рухи. Політологічна типологія націоналізму Макса Гайдмана. Функціоналістський принцип класифікації націоналізму. Націоналізм пригноблених народів, іредентистський, запобіжницький та престижницький націоналізм.

ТЕМА 7. ЕТНІЧНІ СТЕРЕОТИПИ, МЕДІАКОМУНІКАЦІЯ ТА МОВНА ПОЛІТИКА

Етнічні стереотипи в контексті медіакомунікації. «Боротьба емоційних ресурсів». Схематизованість образів соціальних об'єктів. Міфологізування свідомості. Політичні міфи (Крістофер Флад). Автостереотипи та гетеростереотипи. Дискредитація та дегуманізація етнічних груп у медіакомунікаціях. Пейоративна термінологізація етнічних груп. Ілюзорна кореляція. Атрибуція змови. Інтернет-меми. Вербальні, аудіальні, візуальні, змішані меми. Меми-атрактори, меми-агресори, меми-протектори. Націоналістичні настрої у Мережі. Мобілізація етнічних громад у соціальних мережах. Етногрупова спрямованість закликів і коментарів у Інтернет-ресурсах. Негативи та позитиви етногрупових медіакомунікацій.

Мовна політика як чинник консолідації нації. Конструювання реальності через мову. Ментальні кордони та формування етнічної ідентичності. «Мобілізований лінгвіцизм» (Михайло Губогло). Вибір «символічної мови» як «дилема ув'язненого» (Девід Лейтін).

Стратегії «мовного вибору» (Петро Осколков). Кодифікація одного з діалектів. Лінгва франка. Відродження й популяризація «історичної мови». Конструювання нової мовної норми. Класифікація мовної політики (Олександр Швейцер). Ретроспективна / перспективна, централізована / децентралізована, конструктивна / деструктивна мовно-політичні стратегії. Кубічна модель мовної політики (Еліз Ан). Позитиви й негативи мовної політики (досвід країн Західної Європи).

МОДУЛЬ 2. ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР ЕТНОПОЛІТОЛОГІЇ

ТЕМА 8. ЕМПІРИЧНІ МОДЕЛІ ЕТНОПОЛІТИКИ

Суб'єкти етнополітики. Розмежування «етнополітики», «етнонаціональної політики», «етнічної політики», «національної політики», «державної політики». Етнополітика як взаємини держави та етносів. Етнополітика як система. Складові (суб'єкти) етнополітики. Держава. Етнічність та її політизація. Титульна нація (державотворчий етнос). Корінний народ. Етнічні та національні меншини. Типологія національних меншин. Законодавче забезпечення прав національних меншин. Формування політичних партій та громадських організацій етнічних і національних меншин. Етнополітичне представництво.

Расистська модель етнополітики. Вертикально-ієрархічна модель (Джозеф Ротшильд). Виникнення ідеології расизму. Праці Жозефа Артюра де Гобіно, Людвіга Вольтмана, Ганса Фрідріха Карла Гюнтера. Теорії спадкового інтелекту. Євгеніка. Реалізація расистської моделі етнополітики в нацистській Німеччині. Апартеїд у Південно-Африканській Республіці.

Інтеграційна / асиміляційна модель етнополітики. Теорія «плавильного тигля» та концепція «томатного супу». Стандарт WASP у США. Концепція і практика злиття соціалістичних націй у «радянський народ». Інтеграційна модель етнополітики сучасної Франції та Туреччини. Позитиви та недоліки.

Етнополітична модель мультикультуралізму. Розробка концепту мультикультуралізму. Студії мультикультуралізму Вілла Кімлічки та Чарльза Тейлора. Модель «паралельної етнічної сегментації» та «перехрещена сітка» (Джозеф Ротшильд). Законодавче та інституційне забезпечення моделі мультикультуралізму. Етнополітична практика мультикультуралізму в Індії, Канаді, Австралії, Швеції, Великій Британії тощо. Успіхи та прорахунки.

ТЕМА 9. ЕТНІЧНІСТЬ У ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМАХ

Етнократія: базові ознаки та типологія. Головні ознаки етнократичної моделі політичного режиму. Концепція Жана Тоценка. Основні групи етнократій. Людиноненависницькі типи. Расизм. Фашизм. Шовінізм. Перетворені (внутрішньо суперечливі) типи. Націоналізм. Сепаратизм. Сецесія. Культурний імперіалізм. Фундаменталізм. Латентні типи. Етнізм. «Національний спазм». Етноізоляціонізм. Основні типи етнократичних режимів. Режим расової (етнічної) чистоти. Етнократія роздільного проживання. Асиміляційний етнократичний режим. Режим стихійної етнократії.

Ліберальна та етнічна демократія. Риси етнополітики в умовах ліберальної демократії. Поєднання ідеї «етнокультурної нейтральності» та етатистської ідеї нації (нація-держава / політична, громадянська нація). Риси етнічної демократії. Концепція Самми Смухи. Підстави для функціонування стабільної етнічної демократії (на прикладі Ізраїлю). Контroversійна дилема країн Центральної та Східної Європи.

Демократія міжетнічної згоди. Теоретичні студії Аренда Лейпхарта. Ознаки функціонування демократії консоціативної / спільнотної демократії. Особливості реалізації моделі в етнічно фрагментованих суспільствах. Досвід Швейцарії, Бельгії, Канади, Лівану (1943–1973), Кіпру (1960–1963). Чехословаччини (1989–1992). Критика моделі демократії міжетнічної згоди з боку етноконфліктолога Дональда Л. Горовіца.

ТЕМА 10. НАЦІОНАЛЬНА ДЕРЖАВА ТА ЕТНІЧНІ РЕГІОНАЛЬНІ АВТОНОМІЇ

Моноетнічні, поліетнічні та багатонаціональні держави. Типи поліетнічних держав (Джозеф Ротшильд). Політико-географічний підхід Мирослава Дністрянського. Концепція Романа Коршука. Моноетнічна держава. Держава з поліетнічним складом населення. Статус України. Поліетнічна держава. Статус США. Багатонаціональна держава. Статус Російської Федерації, Канади, Бельгії.

Шляхи формування національних держав. Причини виникнення держав. Формування націй та утворення держав. Концепція Ентоні Дейвіда Сміта. «Латеральні» та «вертикальні» етнічні спільноти. Бюрократична інкорпорація та народнокультурна мобілізація. Концепція Юргена Габермаса. Західна Європа. Центральна Європа. Країни «третього світу». Країни Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. П'ять шляхів формування національних держав. Трансформація династичного державного організму (Данія, Швеція). Революційний шлях (Франція). Об'єднання земель та національна консолідація (Німеччина, Італія). Розпад імперій та багатонаціональних державних утворень (Австро-Угорщина, Османська імперія, СРСР, Югославія). Розпад колоніальної системи та утворення національних держав (країни «третього світу»).

Національно-державні автономії. Атрибути державності. Ступінь автономізації етнічної спільноти. Каракалпакстан (Узбекистан). Абхазія, Аджарія (Грузія). Нахічевань (Азербайджан). Ризики національно-державних автономій.

Національно-територіальні автономії. Розмежування повноважень між центром та суб'єктом автономії. Адміністративна та мовно-культурно сфери. Трентіно-Альто-Адідже, Валле-д'Аоста, Фріулі-Венеція-Джулія (Італія). Країна Басків, Каталонія, Галісія (Іспанія). Аландські острови (Фінляндія). Фарерські острови, Гренландія (Данія). Індіанські резервації в США.

Національно-культурні автономії. Екстериторіальна форма автономізації. Концепції Отто Бауера та Карла Реннера. Корпоративна форма національно-культурної автономії. Шведська народна асамблея Фінляндії. Рада національних меншин при уряді Австрії. Саамські парламенти в країнах Скандинавії (Норвегія, Швеція, Фінляндія, Карелія і Кольський півострів Російської Федерації). Персональна форма національно-культурної автономії. Національно-культурні товариства та земляцтва. Релігійні організації, національне шкільництво, культурно-мистецькі заклади, засоби масової інформації.

Типи конфедеративних державних утворень (етнонаціональний аспект). Конфедерації в минулому. Сучасні типи конфедерацій. Співтовариство (співдружність). Європейський Союз. Співдружність незалежних держав. Асоціація. Асоційована державність. **США:** Пуерто-Рико, Північні Маріанські острови, Гуам, Федеративні штати Мікронезії, Маршаллові острови, Палау. **Нова Зеландія:** острови Кука та Ніуе. **Франція:** Монако, Нова Каледонія. **Швейцарія:** князівство Ліхтенштейн. **Італія:** Сан-Марино. **Нідерланди:** Аруба, Кюрасао, Сінт-Мартен (Нідерландські Антіли). **Федерасі.** Данія: Фарерські острови, Гренландія. **Фінляндія:** Аландські острови. **Португалія:** Азорські острови, Мадейра. **Велика Британія:** Гернсі, Джерсі, острів Мен. **Індія:** Джамму і Кашмір. **Кондомініум.** Долина Андорри. Ліга. НАТО. Ліга арабських держав.

ТЕМА 11. ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС КОРИННИХ НАРОДІВ ТА ЕТНІЧНИХ МЕНШИН

Право народів (етносів) на самовизначення. Головні підстави щодо права народу на самовизначення. Відмінність права на самовизначення від права на незалежність. Нормативна плутанина щодо дефініції «народ». Захист індивідуальних прав меншин. Право на внутрішнє самовизначення.

Права корінних (аборигенних) етносів. Співвідношення понять «корінний народ», «корінна етнічна меншина», «племінна спільнота», «корінне населення», «аборигени». Соціокультурні характеристики корінних народів. Міжнародно-правий захист прав корінних народів. «Конвенція 169 про корінні народи і народи, які ведуть племінний образ життя в

незалежних країнах» (1989). «Декларація Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів» (2007).

Порівняльна характеристика становища корінних етносів Російської Федерації, США та Канади. Законотворча діяльність по захисту прав корінних народів в Росії. Діяльність Асоціації корінних малочисельних народів Півночі, Сибіру та Далекого Сходу Російської Федерації. Федеральні та штатні резервації індіанців США. Особливий статус корінних жителів США. Широкі права індіанців Канади. Порівняльний аспект проблеми.

Міжнародно-правові норми захисту національних, етнічних і мовних меншин. «Міжнародний пакт про громадянські і політичні права» (1966). «Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин» (1992). «Європейська хартія регіональних мов або мов меншин» (1992). «Рамкова конвенція про захист національних меншин» (1994). Лундські рекомендації про ефективну участь національних меншин у суспільно-політичному житті (1999). Варшавські рекомендації щодо сприяння участі національних меншин у виборчому процесі (2001). Рекомендації щодо використання мов меншин в телерадіомовленні (2003). Рекомендації з питань поліцейської діяльності в багатонаціональному суспільстві (2006). Большанські / Боценські рекомендації щодо національних меншин у міждержавних відносинах (2008). Люблянські рекомендації щодо інтеграції різноманітних суспільств (2012). Грацькі рекомендації щодо доступу до правосуддя і національних меншин (2017). Таллінські рекомендації щодо національних меншин і медіа в цифрову епоху (2019). Європейський Суд з прав людини в контексті механізму захисту прав національних, етнічних і мовних меншин.

ТЕМА 12. ЕТНОПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА ЕТНІЧНЕ ГОЛОСУВАННЯ

Етнічні рухи та етнічна інкорпорація. Стадії розвитку етнічних рухів (Мирослав Грох). Функції національних рухів (Вадим Тураєв). Типологія етнічної інкорпорації та їх базові характеристики (Дон Хандельман).

Етнополітичні партії. Створення політичних партій на етнічній основі. Інституціалізація та реєстрація. Регіоналістські / регіональні та етнорегіональні партії (Петро Осколков). Типологія етнополітичних партій на прикладі України (Михайло Зан). Етнополітичні партії титульної нації, які відстоюють ідеологію етнонаціоналізму (інтегрального націоналізму). Етнорегіональні партії титульної нації. Етнополітичні партії домінуючої національної меншини. Регіональні партії етнічних меншин. Етнобрендові політичні партії міноритарних груп. Європейський вільний альянс. Парадоксальність наднаціонального об'єднання етнорегіоналістів.

Етнічне голосування. «Воронка причинності» в електоральних студіях. Голосування за етнополітичні партії. Голосування за коаліції етнічних партій і рухів. Підстави для етнічного голосування (Петро Осколков). Наявність етнополітичної партії. Локалізація етнічної групи. Актуальність етнополітичного порядку денного в загальнополітичній ситуації. Потенційна можливість впливу на прийняття рішень на національному та регіональному рівнях. Позиціонування етнополітичної партії в політико-партійному спектрі. Ліві партії. Правий популізм.

ТЕМА 13. ЕТНОПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ

Причини виникнення етнополітичних конфліктів. Визначення поняття «етнополітичний конфлікт». Етнотериторіальні суперечки та претензії. Боротьба за ресурси та власність. Зміни у системі розподілу праці. Прагнення до зміни статусу місцевих етнічних еліт. Порушення прав національних меншин. Історична пам'ять дискримінованих етнічних груп.

Динаміка етнополітичних конфліктів. Латентна передконфліктна стадія. Зростання етноцентризму. Посилення функціонування негативних стереотипів. Зниження соціальної та етнічної толерантності. Наростання агресії. Небажання пошуків компромісних рішень. Психологічна готовність сторін до боротьби. Конфліктна стадія. Кризова ситуація. Війна. Тероризм. Взаємні поступки. Пошук шляхів розв'язання конфлікту. Стадія врегулювання

етноконфліктної ситуації. Перетворення «образу ворога» на «образ партнера». Орієнтація на співпрацю. Досягнення консенсусу.

Типологія етнополітичних конфліктів. Етнополітичні конфлікти за характером дії етноконфліктуючих сторін. Насильницькі та ненасильницькі конфлікти. Етнополітичні конфлікти за особливостями суб'єктів супротивних сторін. Конфлікти між етнічними групами та державою. Конфлікти між етнічними групами. Етнополітичні конфлікти за сферами проявів та причинами виникнення. Етнотериторіальні, етноекономічні, етноісторичні, етнокультурні, етнопсихологічні, етноідеологічні конфлікти. Етнополітичні конфлікти на пострадянському просторі. Конфлікти пов'язані із возз'єднанням розділених етносів. Конфлікти, породжені прагненням етнічної меншини реалізувати право на самовизначення. Конфлікти, пов'язані із претензіями на територію сусідньої держави. Конфлікти, породжені перебуванням депортованих етносів на території інших держав. Конфлікти, пов'язані із прагненням легітимації соціально-політичної зверхності титульної нації. Конфлікти, пов'язані з дискусіями про державну мову.

Стратегії етнополітичної деплюралізації. Регулювання етнополітичного конфлікту на основі стратегії усунення або/і деполітизації етнічних розмежувань. Насильницькі методи. Геноцид. Етнічні депортації. Примусовий метод: штучно стимульована асиміляція. Консенсусні методи: інтеграція та політика мультикультуралізму. Територіальний метод: розподіл держави (сецесія).

Стратегії етнополітичної інженерії. Регулювання етнополітичного конфлікту на основі стратегії управління етнічних розмежувань. Примусовий метод: контроль (етнічне домінування). Консенсусний метод (консоціація, арбітрування). Територіальні практики врегулювання етнополітичних конфліктів. Регіональна автономія в унітарній державі. Федералізм. Кантонізація. Стратегії миротворчості. Підтримка миру. Заключення миру.

Етнополітичні конфлікти в країнах пострадянського простору. Конфлікти, приводом яких є прагнення етнічних груп створити власну державність (Чечня, Придністров'я, Абхазія). Територіальні конфлікти, пов'язані із возз'єднанням розмежованих етносів (вірмено-азербайджанський (Карабаський) конфлікт, грузино-абхазський конфлікт). Конфлікти, пов'язані із поверненням депортованих етносів (кримські татари). Конфлікти, викликані масовою імміграцією біженців та переселенців (Південний Схід Російської Федерації). Конфлікти, які ґрунтуються на територіальних претензіях однієї держави на частину іншої (прагнення Естонії і Латвії приєднати частини Псковської області Росії). Конфлікти, викликані дискримінацією некорінного населення в країнах СНД (проблема «осіб кавказької національності»).

Етнополітичні конфлікти в країнах Європи та Америки. Етнополітичний конфлікт на теренах колишньої Югославії. Етнополітичні конфлікти у Великій Британії (Ольстер), Іспанії (баскський етносепаратизм), Франції (корсиканський етносепаратизм). Правий екстремізм в країнах Західної Європи. Етнополітична проблема Канади (Квебек). Етнополітичні конфлікти в Мексиці.

Сіонізм та антисемітизм як фактори нагнітання етнополітичної конфліктності. Проблематика джерел виникнення сіонізму. Базові постулати ідеології сіонізму. Практика сіонізму та виникнення держави Ізраїль. Джерела та прояви антисемітизму. Проблематика антисемітизму в сучасному світі та Україні.

ТЕМА 14. ЕТНОПОЛІТИКА УКРАЇНИ

Етнодемографічна динаміка України. Порівняльний аналіз переписів населення 1989 та 2001 років. Депопуляція. Еміграційні та імміграційні потоки. Зменшення чисельності росіян, євреїв. Збільшення представників окремих етнічних спільнот (кримські татари, вірмени, азербайджанці, грузини). Ідентифікація етнографічних груп (гуцули, русини, лемки, бойки, литвини, поліщуки).

Етнодемографічна структура населення Закарпаття. Порівняльний аналіз переписів населення 1989 та 2001 років. Регіональна стабільність. Компактність проживання національних меншин у селах (угорці, румуни, словаки, німці). Урбанізованість меншин

(росяни, білоруси, роми, словаки, євреї). Зменшення чисельності угорців, росіян, білорусів, словаків, євреїв. Збільшення чисельності румунів і ромів. Ситуативність німецької етноїдентичності.

Політико-правові засади етнополітики України. Декларація прав національностей України (1991). Конституція України про консолідацію та розвиток української нації, забезпечення етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності національних меншин України (1996). «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019). «Мовні» статті Законів України «Про освіту» (2017) та «Про повну загальну середню освіту» (2020). Закон України «Про корінні народи в Україні» (2021). Закон України «Про національні меншини (спільноти) в Україні» (2022). Міжнародна нормативно-правова база захисту прав національних меншин України.

Етнополітичний менеджмент України. Урядовий рівень етнополітичного менеджменту України. Державна служба України з етнополітики та свободи совісті. Парламентський рівень етнополітичного менеджменту України. Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин. Уповноважений із захисту державної мови. Регіональний рівень етнополітичного менеджменту України. Управління національностей та релігій при Департаменті стратегічних комунікацій, національностей та релігій Закарпатської обласної військової адміністрації. Центр культур національних меншин Закарпаття

Етнополітичне лідерство та етнополітичні партії в Україні. Парламентський формат етнополітичного лідерства в Україні. Політико-партійне представництво лідерів громадських організацій міноритарних етнічних груп (досвід Закарпатської області). Типологія політичних партій міноритарних етнічних груп України. Специфіка політичної репрезентації регіональних партій етнічних громад України («КМКС» Партія угорців України та Демократична партія угорців України).

Політизація етнічності в Україні. Політизація російської етнічності. Організація кримськотатарського національного руху. Громадська сегментація та політизація русинської етноїдентичності. Національний рух угорців на Закарпатті.

Етнополітичний досвід Закарпаття. Етнонаціональна освіта та масмедіа. Національно-культурні товариства. Центр культур національних меншин Закарпаття. Управління національностей та релігій при Департаменті стратегічних комунікацій, національностей та релігій Закарпатської обласної військової адміністрації. Ромський громадський рух і представництво ромів у органах місцевого самоврядування Закарпатської області.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: денна					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
Модуль 1. Теоретико-методологічні основи етнополітології						
Тема 1. Етнополітологія як наука	4	2				2
Тема 2. Концепції етнічності	12	4	2		2	4
Тема 3. Етнічна та національна ідентичність	8	2	2		2	2
Тема 4. Світовий етнонаціональний простір	12		6		2	4
Тема 5. Етнізація політики, політизація етнічності та етнополітична мобілізація	6	2			2	2
Тема 6. Нація і націоналізм	10	4			2	4
Тема 7. Етнічні стереотипи, медіакомунікація та мовна політика	4	2				2
<i>Модульна контрольна робота</i>	2	2				
<i>Разом за модуль</i>	58	18	10		10	20
Модуль 2. Практичний вимір етнополітології						
Тема 8. Емпіричні моделі етнополітики	6	2			2	2
Тема 9. Етнічність у політичних режимах	6	4				2
Тема 10. Національна держава та етнічні регіональні автономії	10	4	2		2	2
Тема 11. Політико-правовий статус корінних народів та етнічних меншин	10	2	2		2	4
Тема 12. Етнополітичні партії та етнічне голосування	4	2				2
Тема 13. Етнополітичні конфлікти	12	2	4		2	4
Тема 14. Етнополітика України	12	2	4		2	4
<i>Модульна контрольна робота</i>	2	2				
<i>Разом за модуль</i>	62	20	12		10	20
Разом за семестр	120	38	22		20	40

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: заочна					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
Модуль 1						
Тема 1. Етнополітологія як наука	4	2				2
Тема 2. Концепції етнічності	10	2			4	4
Тема 3. Етнічна та національна ідентичність	8		2		2	4
Тема 4. Світовий етнонаціональний простір	12				6	6
Тема 5. Етнізація політики, політизація етнічності та етнополітична мобілізація	8	2			2	4
Тема 6. Нація і націоналізм	6				2	4
Тема 7. Етнічні стереотипи, медіакомунікація та мовна політика	6				2	4
Тема 8. Емпіричні моделі етнополітики	10	2			4	4
Тема 9. Етнічність у політичних режимах	6				2	4
Тема 10. Національна держава та етнічні регіональні автономії	10		2		4	4
Тема 11. Політико-правовий статус корінних народів та етнічних меншин	12	2			4	6
Тема 12. Етнополітичні партії та етнічне голосування	8	2			2	4
Тема 13. Етнополітичні конфлікти	8				4	4
Тема 14. Етнополітика України	12	2			4	6
Разом за семестр	120	14	4		42	60

6.3. Теми практичних (семінарських) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Тема 2. Концепції етнічності	2	
2.	Тема 3. Етнічна та національна ідентичність	2	2
3.	Тема 4. Світовий етнонаціональний простір	6	
4.	Тема 10. Національна держава та етнічні регіональні автономії	2	2
5.	Тема 11. Політико-правовий статус корінних народів та етнічних меншин	2	
6.	Тема 13. Етнополітичні конфлікти	4	
7.	Тема 14. Етнополітика України	4	
Разом		22	14

6.4. Індивідуальна та самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Тема 1. Етнополітологія як наука	2	2
2.	Тема 2. Концепції етнічності	6	8
3.	Тема 3. Етнічна та національна ідентичність	4	6
4.	Тема 4. Світовий етнонаціональний простір	6	12
5.	Тема 5. Етнізація політики, політизація етнічності та етнополітична мобілізація	4	6
6.	Тема 6. Нація і націоналізм	6	6
7.	Тема 7. Етнічні стереотипи, медіакомунікація та мовна політика	2	6
8.	Тема 8. Емпіричні моделі етнополітики	4	8
9.	Тема 9. Етнічність у політичних режимах	2	6
10.	Тема 10. Національна держава та етнічні регіональні автономії	4	8
11.	Тема 11. Політико-правовий статус корінних народів та етнічних меншин	6	10
12.	Тема 12. Етнополітичні партії та етнічне голосування	2	6
13.	Тема 13. Етнополітичні конфлікти	6	8
14.	Тема 14. Етнополітика України	6	10
	Разом	60	102

6.5. Індивідуальне завдання

Індивідуальна робота студента з навчальної дисципліни «Етнополітологія» у рамках *першого модульного контролю* передбачає два варіанти (на вибір студента):

- підготовку та захист аналітичного *реферату* / *есе*;
- підготовку та захист *електронної презентації*.

ПРОБЛЕМА: ОЦІНКА ТА ПІДГОТОВКА АНАЛІТИЧНОГО РЕФЕРАТУ / ЕСЕ ЩОДО ЕТНОПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ В КРАЇНАХ СВІТУ¹

1. Етнополітична ситуація у Словацькій Республіці.
2. Етнополітична ситуація в Чеській Республіці.
3. Етнополітична ситуація в Республіці Польщі.
4. Етнополітична ситуація в Угорщині.
5. Етнополітична ситуація в Румунії.
6. Етнополітична ситуація в Молдові.
7. Етнополітична ситуація в країнах колишньої Югославії (на вибір).
8. Етнополітична ситуація у Бельгії.
9. Етнополітична ситуація у Нідерландах.
10. Етнополітична ситуація у Великій Британії.
11. Етнополітична ситуація в Німеччині та Австрії.
12. Етнополітична ситуація у Франції.
13. Етнополітична ситуація в Іспанії.

¹ Оцінка етнополітичної ситуації країни включає: 1) кількісну характеристику етнічного, мовного, релігійного, расового (за потреби) складу населення; 2) аналіз проблемних ситуацій; 3) варіанти врегулювання етнополітичних проблем у державі.

14. Етнополітична ситуація в Італії.
15. Етнополітична ситуація Греції та на Кіпрі.
16. Етнополітична ситуація в малих країнах Європи (Люксембург, Ліхтенштейн, Монако, Андорра, Сан-Марино).
17. Етнополітична ситуація у скандинавських країнах (Данія, Норвегія, Швеція, Фінляндія).
18. Етнополітична ситуація в європейській частині Російській Федерації.
19. Етнополітична ситуація в азійській частині Російській Федерації.
20. Етнополітична ситуація в країнах Середньої Азії (Казахстан, Узбекистан, Киргизстан, Туркменістан, Таджикистан).
21. Етнополітична ситуація в Грузії.
22. Етнополітична ситуація у Вірменії та Азербайджані.
23. Етнополітична ситуація в Туреччині.
24. Етнополітична ситуація в Ізраїлі.
25. Етнополітична ситуація в Іраку.
26. Етнополітична ситуація в Ірані.
27. Етнополітична ситуація в Афганістані.
28. Етнополітична ситуація в Пакистані.
29. Етнополітична ситуація в Індії.
30. Етнополітична ситуація в Китаї.
31. Етнополітична ситуація в Індонезії.
32. Етнополітична ситуація на Філіппінах.
33. Етнополітична ситуація в Нігерії.
34. Етнополітична ситуація в державах Конго.
35. Етнополітична ситуація в Танзанії.
36. Етнополітична ситуація в Уганді.
37. Етнополітична ситуація в Руанді та Бурунді.
38. Етнополітична ситуація в Ефіопії та Еритреї.
39. Етнополітична ситуація в Судані та Південному Судані.
40. Етнополітична ситуація в Південно-Африканській Республіці.
41. Етнополітична ситуація у Канаді.
42. Етнополітична ситуація у США.
43. Етнополітична ситуація в Мексиці.
44. Етнополітична ситуація у Бразилії.
45. Етнополітична ситуація в Болівії, Перу та Еквадорі.
46. Етнополітична ситуація в Колумбії.
47. Етнополітична ситуація в Австралії.
48. Етнополітична ситуація в Новій Зеландії.
49. Етнополітична ситуація в Папуа-Новій Гвінеї.
50. Етнополітична ситуація в Океанії.

Індивідуальна робота студента навчальної дисципліни «Етнополітологія» у рамках **другого модульного контролю** передбачає два варіанти (на вибір студента)²:

- пошук, опис бібліографії, анотація, запис на електронні носії та захист у формі колоквіуму 4 наукових статей з проблемних питань (нижче див. перелік);
- колоквіум з прочитаної наукової монографії (перелік варіантів подається нижче).

ПЕРЕЛІК ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ДЛЯ АНОТАЦІЇ НАУКОВИХ СТАТЕЙ:

1. Примордіалістська концепція етнічності.
2. Інструменталістська концепція етнічності.

² Примітка: 1) бібліографічні посилання мають бути оформлені відповідно до сучасних методичних вимог; 2) анотація інтернет-ресурсів має відповідати повному опису Інтернет-сайта, де розміщена відповідна інформація; 3) обсяг підготовленого матеріалу складає 4 позицій бібліографічного опису наукової літератури.

3. Конструктивістська концепція етнічності.
4. Етнічність і влада. Етнократія.
5. Етнічність і демократія.
6. Етнічність і глобалізація.
7. Етнополітичні міфи.
8. Етнополітична проблематика в засобах масової інформації.
9. Мультикультуралізм і права меншин.
10. Мультикультуралізм в Індії.
11. Мультикультуралізм у Великій Британії.
12. Канадський мультикультуралізм.
13. Австралійський мультикультуралізм.
14. Міжнародно-правові норми захисту національних, етнічних і мовних меншин.
15. Національні меншини в електоральних процесах.
16. Представництво етнічних меншин в урядових структурах (країна на вибір).
17. Представництво етнічних меншин у парламентах (країна на вибір).
18. Етнічні меншини в регіональних і локальних структурах влади (країна на вибір).
19. Права корінних народів (країна на вибір).
20. Етнополітичні конфлікти сучасності (країна на вибір).
21. Сіонізм та антисемітизм (країна на вибір).
22. Політичне представництво національних меншин (країна Центральної та Південно-Східної Європи на вибір).
23. Ольстерська етнополітична проблема Великої Британії.
24. Етносепаратистський рух басків.
25. Етносепаратистський рух курдів.
26. Етнополітична проблема Косово.
27. Етнополітичний конфлікт на о. Кіпр.
28. Етнополітичний конфлікт на Балканах.
29. Нагорно-Карабаський етнополітичний конфлікт.
30. Придністровський етнополітичний конфлікт.

ПЕРЕЛІК НАУКОВИХ МОНОГРАФІЙ НА КОЛОКВІУМ (на вибір):

1. *Галичина в етнополітичному вимірі / авт. кол.: В. О. Котигоренко (керівник), В. А. Войналович, О. Я. Калакура, Л. Л. Ковач, В. В. Коцур, Н. І. Кочан, О. О. Ляшенко, Н. Ю. Макаренко, Ю. О. Ніколаєць, М. І. Панчук, О. В. Позняк, О. О. Рафальський, М. Ю. Рябчук. К.: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2017. 840 с.*
2. *Гібернау М. Ідентичність націй. К.: Темпора, 2012. 304 с.*
3. *Донбас в етнополітичному вимірі. К.: ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2014. 584 с.*
4. *Закарпаття в етнополітичному вимірі. К.: ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2008. 682 с.*
5. *Кимлічка В. Лібералізм і права меншин. Харків: Центр освітніх ініціатив, 2001. 176 с.*
6. *Конфлікти, що змінили світ / Наталя Іщенко (Гумба), Ігор Попов, Павло Щелін та ін.; художн.-оформлювач О.А. Гугалова-Мешкова. Харків: Фоліо, 2020. 186 с.: іл. (Великий наук. проект).*
7. *Кресін О.В. Корінні народи: міжнародне право та законодавство України; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К.: Норма права, 2021. 167 с.*
8. *Крим в етнополітичному вимірі / М. Панчук, Г. Бекірова, В. Ганкевич, О. Галенко. К.: Світогляд, 2005. 533 с.*
9. *Майборода О.М. Етнічні пастки деколонізації: африканський досвід: монографія. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 216 с.*
10. *Сміт Е. Нації та націоналізм у глобальну епоху / Пер. з англ. М. Климчука і Т. Цимбала. К.: Ніка-Центр, 2006. 320 с.*

11. Сміт Е.Д. Культурні основи націй. Ієрархія, заповіт і республіка. Наукове видання. К.: Темпора, 2009. 312 с.
12. Сміт Е.Д. Національна ідентичність / Пер. з англ. К.: Основи, 1994. 223 с.
13. Тейлор Ч. Мультикультуралізм і «Політика визнання». К.: Альтерпрес, 2004. 172 с.
14. Фукуяма Ф. Ідентичність. Потреба в гідності й політика скривдженості / пер. з англ. Тетяна Сахно. К.: Наш Формат, 2020. 192 с.

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ, ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

В умовах використання формату онлайн-навчання (дистанційного навчання) із застосуванням мережі Google Meet названі засоби, методи та форми визначаються за домовленістю зі здобувачами і в залежності від зручного виду взаємодії, застосовуються з допомогою існуючих функцій групових чатів та відеоконференцій.

Для ефективного засвоєння тематики є можливість демонстрації необхідних матеріалів на робочому столі комп'ютерного технічного засобу під час занять і семінарів. Зокрема, у разі потреби, під час онлайн-заняття можна надати доступ до свого екрану, щоб показати презентації або іншу тематичну інформацію на робочому столі.

Планування лекційних і семінарських занять, модульних контрольних робіт, звітування за індивідуальну та іншу передбачену програмою роботу зі студентами, а також підсумкова перевірка знань у формі іспиту (заліку) здійснюється заздалегідь за допомогою прив'язки до Google-календаря. Синхронізація запланованих заходів виконується автоматично на всіх зручних для їх проведення пристроях.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

8.1. Основна література

1. Бородінов В.Д. Етнополітологія: Навчальний посібник. Донецьк: Каштан, 2008. 396 с.
2. Варзар І.М. Політична етнологія: пропедевт. курс: авт. підруч. 2-е вид., переробл. та допов. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 354 с.
3. Вітман К.М. Моделі етнонаціональної політики постсоціалістичних країн: навч. посібник: рекомендовано МОН України / ОНЮА, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. К.: Логос, 2008. 392 с.
4. Етнополітологія: навчально-методичний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / уклад.: К. М. Вітман, Т. М. Краснопольська. Одеса: Юридична література, 2023. 96 с.
5. Зан М. Етнополітологія: навчально-методичні рекомендації для студентів-бакалаврів спеціальності 052 – Політологія (Освітньо професійна програма «Політологія») / Навчально-методична серія «КАФЕДРА» / № 68; [Ужгород. нац. ун-т; Ф-т сусп. наук; Каф. політології і держ. управління]. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2023. 56 с.
6. Коршук Р.М. Етнополітологія: Історія та теорія: навч. посіб. К.: Алерта, 2020. 316 с.
7. Коршук Р.М. Етнополітологія: Навчальний посібник. К.: Алерта, 2011. 200 с.
8. Куць О.М. Етнополітологія: Навчальний посібник для студентів-політологів. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2005. 268 с.
9. Матвієнків С.М. Етнополітологія / Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 6.030104 «Політологія». Івано-Франківськ: НАІР, 2018. 80 с.
10. Явір В.А. Етнополітична інтеграція та дезінтеграція у сучасному світі: політико-правовий концепт: монографія. К.: Логос, 2018. 468 с.

8.2. Допоміжна література

1. Андріяш В.І. Державна етнополітика України в умовах глобалізації: монографія. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2013. 328 с.
2. Асланов С.А. Етнополітична стабільність держави: політико-правовий аналіз. Ужгород: Ліра, 2016. 462 с.
3. Державна політика щодо захисту прав національних меншин: досвід країн Вишеградської груп: колект. монографія / ред.: Ярина Турчин, Тереза Астратович-Лейк, Олександр Горбач; Міжнар. Вишеград. Фонд [та ін.]. Львів: Сорока, 2019. 183 с.
4. Етнокультурна автономія як інститут забезпечення прав національних меншин: світовий досвід і Україна: наук. записка / [І. О. Кресіна, В. А. Явір, М. Д. Ходаківський]; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2018. 119 с.
5. Етнополітика в Україні в умовах сучасних суспільно-політичних змін: реальний стан, виклики, перспективи: монографія / автор. кол.: Войналович В.А. (керівник, наук. ред.), Єленський В.Є., Кулик В.М., Малиновська О.А., Набок С.В., Поліщук Ю.М., Рябчук М.Ю. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2023. 424 с.
6. Етнополітична безпека України: політико-правові механізми протидії етнополітичній дезінтеграції держави: Наукова записка / В. П. Горбатенко (керівник авт. кол.), Ю. С. Шемшученко, І. О. Кресіна, О. М. Стойко. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. 80 с.
7. Етнополітичні чинники консолідації сучасного українського суспільства / ред. кол. О. Рафальський (голова), В. Войналович, М. Рябчук. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2020. 336 с.
8. Конфлікти, що змінили світ / Наталя Іщенко (Гумба), Ігор Попов, Павло Щелін та ін.; художн.-оформлювач О.А. Гугалова-Мешкова. Харків: Фоліо, 2020. 186 с.: іл. (Великий наук. проект).
9. Коч С.В. Транскордоння: простір соціального порядку і політичної дії: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 357 с.
10. Кресін О.В. Корінні народи: міжнародне право та законодавство України; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К.: Норма права, 2021. 167 с.
11. Лойко Л.І. Громадські організації етнічних меншин України: природа, легітимність, діяльність: Монографія. К.: ПЦ «Фоліант», 2005. 634 с.
12. Майборода О.М. Етнічні пастки деколонізації: африканський досвід: монографія. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 216 с.
13. Майборода О.М. Етнічність у міжнародній системі. Вид. 2-е, випр. і допов. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2017. 448 с.
14. Національна стійкість України та національна безпека. Аналітична записка / за ред. О.М. Майбороди. К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 40 с.
15. Національні меншини України в політичних процесах ХХ – ХХІ століть: стан і проблеми дослідження / авт. кол.: Котигоренко В.О. (керівник), Калакура О.Я., Ковач Л.Л., Коцур В.В., Кочан Н.І., Ляшенко О.О., Ніколаєць Ю.О., Новородовський В.В., Панчук М.І. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2020. 624 с.
16. Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми: монографія. Вид. 2-ге, доп. К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 704 с.
17. Правові засади державної етнонаціональної політики в Україні: Монографія / Кресіна І.О., Лойко Л.І., Стойко О.М., Явір В.А., Вітман К.М., Кіссе А.І., Асланов С.А., Грицьак Д.І., Голденштейн К.О. / За заг. ред. І.О. Кресіної. К.: Логос, 2011. 400 с.
18. Сміт Е. Д. Нації та націоналізм у глобальну епоху. К.: Ніка-Центр, 2009. 320 с.
19. Ткаченко Є.В. Правовий захист прав етнічних та мовних меншин: навчальний посібник. К.: ФОП Голембовська О.О., 2018. 315 с.

20. Фукуяма Ф. Ідентичність. Потреба в гідності й політика скривденості / пер. з англ. Тетяна Сахно. К.: Наш Формат, 2020. 192 с.

8.3. Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Державна служба з етнополітики та свободи совісті. URL: <https://dessa.gov.ua/>
2. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. URL: http://idpnan.org.ua/vidavnicha_dijalnist.html
3. Інститут народознавства НАН України. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Org/Pages/default.aspx?OrgID=0000288>
4. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України. URL: <https://ipiend.gov.ua/>
5. Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин. URL: <http://kompravlud.rada.gov.ua/>
6. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/>
7. Рада зовнішньої політики «Українська призма». URL: <http://prismua.org/>
8. Уповноважений із захисту державної мови. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/>
9. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/>
10. Центр культур національних меншин Закарпаття. URL: <http://centerkyltyr.pp.ua/>

**Результати перегляду
робочої програми навчальної дисципліни «Етнополітологія»**

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)